

УДК 377/372.893

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/55-1-35>

Марина БУРЛАЧКА,
orcid.org/0000-0001-7054-6832

викладач

Краматорського фахового коледжу технологій та дизайну
(Краматорськ, Україна) marinja@ukr.net

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті розглянуто інтерактивні технології навчання під час викладання історії України в онлайн-форматі в закладах фахової передвищої освіти в умовах воєнного стану як цілісну та інтегративну систему, яка передбачає відповідно до цілей навчання, найраціональнішу імплементацію відібраних з урахуванням принципів комунікативності, доцільності впровадження та взаємного доповнення інтерактивних методів, прийомів, засобів і форм навчання історії України в сучасних умовах, з метою досягнення заздалегідь запланованого навчального результату.

Оскільки методи навчання є історичною і соціальною категорією, які змінюються в процесі еволюційного розвитку суспільства, з урахуванням введенням в Україні воєнного стану з моменту повномасштабного вторгнення росії на територію нашої держави, освітній процес потребує змін в напрямку формування емоційного інтелекту, мотиваційної складової потреб здобувачів освіти, розкриття якісної своєрідності їхньої творчої індивідуальності. Адже в умовах воєнного стану важко лише необхідністю отримання академічних знань чи документа про освіту, мотивувати здобувачів освіти до навчання.

Для реалізації підвищення мотивації студентів, в статті продемонстровано можливості застосування онлайн-інструментів інтерактивного навчання. Здійснено огляд інтерактивних онлайн-інструментів та підготовлено приклади їх застосування під час викладання історії України в закладах фахової передвищої освіти. Як наслідок, такі застосунки припускають зростання ролі здобувача освіти в освітньому процесі, зміщення центру (фокуса) навчального процесу від педагога до здобувача освіти; посилення функції підтримки здобувача освіти, допомоги йому в організації індивідуального навчального процесу; можливість зворотного зв'язку педагога з кожним здобувачем освіти за використанням онлайн технологій.

Ключові слова: освітній процес, інтерактивні технології, онлайн-сервіси, воєнний стан.

Maryna BURLACHKA,
orcid.org/0000-0001-7054-6832

Lecturer

Kramatorsk Applied College of Technologies and Design
(Kramatorsk, Ukraine) marinja@ukr.net

EDUCATIONAL DIGITIZATION IN TEACHING THE HISTORY OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

The article examines interactive learning technologies during the teaching of the history of Ukraine in an online format in institutions of pre-higher education under martial law as a holistic and integrative system, which provides for the most rational implementation of the selected ones, taking into account the principles of communicativeness, feasibility of implementation and mutual complementation, in accordance with the goals of education interactive methods, techniques, means and forms of learning the history of Ukraine in modern conditions, with the aim of achieving a pre-planned educational result.

Since teaching methods are historical and social category that change in the process of evolutionary development of society, taking into account the introduction of martial law in Ukraine from the moment of the full-scale invasion of russia into the territory of our state, the educational process needs changes in the direction of the formation of emotional intelligence, the motivational component of the needs of pupils, revealing the qualitative originality of their creative individuality. After all, in the conditions of martial law, it is difficult to motivate students to study only by the need to obtain academic knowledge or a document on education.

In order to increase student motivation, the article demonstrates the possibilities of using online tools for interactive learning. An overview of interactive online tools was carried out and examples of their use were prepared during the teaching of the history of Ukraine in institutions of professional pre-higher education. As a result, such applications assume the growth of the role of the learner in the educational process, the shift of the focus of the educational process from the teacher to the learner; strengthening the function of supporting the students; helping them in the organization of the individual educational process; the possibility of feedback from the teacher to each student with the use of online technologies.

Key words: educational process, interactive technologies, online services, martial law.

Постановкою проблеми. Сучасним викликом української освіти стало перетворення навчального процесу в умовах воєнного стану не тільки в пізнавальний, а й в цікавий формат, адже сучасне покоління «зумерів» можна зацікавити активною співпрацею із застосуванням онлайн-інструментів, які дають можливість комунікувати, реалізувати свій творчий потенціал та ще й, в не нав'язливій формі, перевіряти рівень засвоєння знань. На допомогу педагогам в реалізації даного завдання приходять інтерактивні онлайн-інструменти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам імплементації в освітній сфері онлайн-інструментів було присвячено чимало досліджень провідних вчених, серед яких роботи В. Бикова, Н. Думанського, Г. Кравцова, В. Кухаренка, В. Олійника, О. Глазунової, К. Обухової, О. Самойленка, Н. Сиротенко, Г. Молодих, Н. Морзе, Н. Твердохлебової, О. Захар, П. Камінської та ін.

Мета статті – дослідження інтерактивних онлайн-сервісів та інструментів, за допомогою яких відбувається спонукання, зацікавленість навчальним процесом студентів під час викладання історії України в умовах воєнного часу.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні навчання дітей відбувається у надскладних умовах. Це випробування не тільки для дітей, сімей, а й для педагогів. Адже в умовах війни, не стабільного психологічного стану та проведення навчання в онлайн-форматі, необхідно знайти ресурси заохотити дитину вчитись. Так, педагоги вже мали досвід застосування різноманітних методів навчання під час карантину. Але тоді завдання стояло в передачі знань, співпраці та зворотньому зв'язку між учасниками освітнього процесу. Сучасним викликом для нашої освіти стало перетворення навчального процесу не тільки в цікавий, пізнавальний, а й розважальний.

На допомогу педагогам в реалізації даного завдання приходять інтерактивні онлайн-інструменти. Щодо термінології, то термін «інтерактивний» походить від англійських слів «*inter*» – «*взаємний*» та «*act*» – «*діяти*», і означає «знаходитись у постійному діалозі, бути активним учасником». Відповідно, інтерактивне навчання – це навчання, побудоване на активній взаємодії викладача та учнів. В умовах онлайн-навчання, реалізація даної моделі навчання покладена на онлайн-інструменти.

Одним із цікавих інструментів є Google Jamboard - інтерактивна віртуальна дошка, яка дозволяє педагогу демонструвати ключову інформацію під час заняття в Zoom чи Google Meet, а

також одночасно взаємодіяти з усією групою студентів у режимі реального часу. Доступ до Google Jamboard можливий як із комп'ютера, так і з смартфона, без обмежень в доступі, що присутне на інших віртуальних дошках.

За допомогою Google Jamboard є можливість фіксувати ідеї викладача та студентів, застосовуючи різнокольорові стікери. Крім того, завантажуючи зображення по темі заняття, можна спонукати дітей виконувати практичні завдання з використанням готових шаблонів індивідуально чи по групах, отримуючи номер слайду на віртуальні дошки для виконання завдання. Так, під час занять з історії України, завантаживши карту України, можна дати завдання виділити регіони, що входили до складу СРСР, Чехословаччини, Польщі чи Румунії. Так само, можна використати карту під час вивчення подій Першої чи Другої світової війни чи повномасштабного вторгнення росії на територію нашої держави. Пояснюючи матеріал за завантаженим шаблоном, можна привертати увагу студентів до окремих частин робочої поверхні за допомогою інструменту «лазерна вказівка». Також можна використовувати Google Jamboard під час проведення вправ на рефлексію, створивши завдання на поєднання, наприклад, логічних пар.

Таким чином, відбувається практичне закріплення отриманих теоретичних знань безпосередньо під час заняття. Адже студент виступає не пасивним спостерігачем чи слухачем онлайн-лекції, а й активним учасником заняття. Крім того, виконання вправ у команд, спонукає до комунікації між дітьми, формується культура спілкування, навіть, в режимі онлайн.

Трендом не тільки в освіті, а й за часів воєнного часу, стали мему.

Мем, або інтернет-мем, – це будь-яка дотепна коротка інформація (фраза, зображення, звукоряд, відео) іронічного характеру, яка відтворює певне ставлення до якихось подій чи обставин, та поширюється в інтернеті.

Оскільки в основу створення мему покладена емоційна та інформаційна складова, то це знову ж таки дає можливість поєднати дітям навчальний процес з елементами гумору. Виходячи з характеристик мему, він буде добрим помічником педагога на занятті з історії під час вивчення історичних особистостей. Якщо вперше побачити його, то, поміркувавши, кожен сам може прийти до тієї інформації, на яку мем указує. Мему легко запам'ятати ще й тому, що з них отримується необхідна інформація; за допомогою мему здобувач освіти може її переосмислити. Під час

вивчення історії, студентам можна дати завдання підібрати заголовок за темою вивчення таким чином, щоб утворився мем до поданої світлини. Це дозволить дітям використати креативний підхід до опанування навчального матеріалу. Або ж можна запропонувати створити мем з використанням певного терміну по темі заняття тощо. Отже, використовуючи меми, педагог зможе фокусувати свідомість студентів на темі уроку та кожній окремій історичній особистості. (Коляда, 2021:5)

Ще один онлайн-сервіс, що спонукає дітей до навчання, візуалізує та здійснює графічну систематизацію знань – «хмаринки слів». За допомогою хмар слів можна візуалізувати термінологію з певної теми у більш наочний спосіб, що в свою чергу, сприяє швидкому запам'ятовуванню інформації.

Переваги «хмаринки слів» в тому, що її можна залучити на будь-яких етапах заняття: на початковому, на етапі закріплення та контролю. Так, «хмаринки слів» може бути представлена в якості опорного конспекту, в якості закріплення нового матеріалу або ж в хмару можна записати тему заняття, яку студенти повинні визначити.

Способи використання «хмаринки слів» може бути різноманітним:

1. Аналіз тексту (частота використовуваних слів в тексті, виділення ключових слів, порівняння текстів за допомогою хмар слів)
2. Візуалізація тексту (альтернатива діаграмі)
3. Використання хмари слів при створенні інфографіки
4. Представлення зворотного зв'язку (ключові слова уроку, проекту, курсу)
5. Мозковий штурм
6. Уявлення інформації про себе (кожен входить ключові слова і створює свою хмару)
7. Узагальнення і рефлексія
8. Представлення звіту і результатів дослідження
9. Виявлення і представлення очікувань
10. Проведення простого опитування
11. Робота з текстом (після прочитання тексту кожен студент фіксує основну ідею розповіді). (Титаренко, 2019:2)

Для роботи з «хмаринками слів» створено безліч сервісів, які не тільки прості у застосуванні, а й деякі, навіть, не вимагають реєстрації під час використання, тому дітям легко з ними працювати.

Ще одним цікавим ресурсом для підвищення активності студентів під час навчального процесу є сервіс Canva.

Canva – це унікальний інструмент для візуалізації інформації, який до того ж має зручний та інтуїтивно зрозумілий інтерфейс. Сервіс має

безкоштовну версію та адаптований українською мовою. А ще – це чудова можливість для створення нових інтерактивних матеріалів для будь-якого формату навчання. Для покращення комунікації чи емоційного фону під час навчання можна використати спільну презентацію, доступ до макетів яких надає Canva. Для створення презентації необхідно обрати тип дизайну «Презентація», додати інформацію та надати доступ для редагування студентам. Таке завдання сприятиме розвитку творчого мислення, навичок пошукової діяльності та роботи в команді. (Власенко, 2021)

Наступним інструментом в Canva, який розвиває творче мислення та навички роботи в команді, є квест-кімнати. Для створення квест-кімнати слід обрати шаблон Virtual Classroom, створити завдання та надати групам доступ до файлу. Можна використати в якості закріплення нового матеріалу або під час актуалізації знань з минулої теми. При чому заховати в квест-кімнаті можна будь-що чи кого – історичну постать чи період. Так, можна створити квест-кімнату із завданням вгадати певний період з теми «Давня історія», заховавши елементи, що стосуються цього часу – лук зі стрілами, човен, рибальський гачок тощо. Якщо ж створювати квест-кімнату з історичною особою, то тут дається завдання знайти факти з біографії, що стосуються цієї постаті або ж знайти певну кількість фактів.

Дуже цікавим інструментом в Canva є можливість створити соціальну сторінку. Ми живемо в час діджиталізації, в якому в маленьких дітей є соціальні сторінки в соц/мережах. А якщо використати ці навички для створення соціальної сторінки якоїсь історичної постаті? Так, під час дослідження діяльності історичної особи, можна запропонувати заповнити соціальну сторінку від її імені. Вони можуть додати друзів, світлини та особисті думки від імені героя. Також під час вивчення історичної події, можна запропонувати дітям викладати публікації в соціальних мережах як очевидці із виру подій. Або, наприклад, запропонуйте здобувачам освіти розробити кампанію в соціальній мережі для реальних історичних осіб. Для цього варто подумати, як розробити політичний бренд, які матеріали та факти їх біографії спрацювали би краще. Суть іншого завдання полягає в наступному: вивчаючи будь-яку історичну особистість, вищезазначену у списку, запропонуйте здобувачам освіти опанувати її біографію за допомогою соціальних мереж. Наприклад, які б вона світлини з друзями виставляла, як би міг виглядати профіль цієї історичної особистості на Facebook, як би змінювалася її геолокація час від

часу та які б тексти були у її блозі. Такі завдання сприятимуть розвитку навичок пошукової діяльності, творчого мислення та медіаграмотності. (Коляда, 2021:5)

Цікавим сервісом для проведення навчання в нетрадиційному форматі є Google Arts & Culture. Це проєкт об'єднує історії, знання та скарби з культурних установ в усьому світі. Цей додаток можна використовувати як з комп'ютера, так і завантажити на свій смартфон. За допомоги цього ресурсу, студенти можуть познайомитися з:

- історичними постатями (є можливість ранжувати дані за часом і алфавітом);
- історичними подіями (є можливість ранжувати дані за часом і алфавітом);
- місцями (є можливість ранжувати дані за алфавітом);
- мистецькими напрямками (є можливість ранжувати дані за часом і алфавітом);
- колекціями (є можливість ранжувати колекції за алфавітом і картою).
- техніками (є можливість ранжувати дані за алфавітом).

Так, наприклад, з історії можна дати завдання переглянути фото історичної постаті та надати характеристику, проаналізувати, як змінювалось життя людини, які чинники чи події впливали на це. Під час виконання даного завдання, студенти відчують себе дослідниками, які мають можливість безпосередньо «доторкнутись» до життя історичної особи. Так само можна проаналізувати й історичну подію, подивитись на стрічці часу, які події були в той період в світі, чи відбувся взаємовплив подій, побачити подію з історії України не відірваною від подій в світі.

Цікавим методом для перевірки, закріплення знань є кросворди. На сьогоднішній день є безліч сервісів, де можна створити кросворд в онлайн-форматі.

Кросворди мають дидактичну цінність не тільки як засіб розвитку пізнавального інтересу студента, але й як засіб узагальнення, повторення та систематизації знань.

Розв'язування кросвордів це – своєрідна «гімнастика розуму». Виконуючи завдання, студенти розвивають і тренують пам'ять, здатність логічно думати, аналізувати, порівнювати, вчаться доводити справу до кінця. Нерозв'язаний кросворд ніхто не зможе просто залишити, бо це гра, яка робить азартним навіть неактивного студента. (Гиренко, 2019:1)

Використовувати кросворди можна на заняттях будь-якого типу та етапі заняття: при вивченні й закріпленні нового матеріалу, при виконанні

домашнього завдання (складання кросвордів студентами), при перевірці домашнього завдання тощо. При чому кросворди в залежності від теми, спонукань студентів можуть бути різними – сканворд, чайнворд, філворд тощо. Крім того, можна поставити виклик перед студентами та запропонувати їм «перегорнутий кросворд» (заповнений), де потрібно буде добирати питання до вже існуючих термінів.

На етапі актуалізації опорних знань, варто запропонувати дітям невеликі за обсягом кросворди (5-7 слів), які допоможуть психологічно налаштуватися на роботу та сприятимуть мотивації навчальної діяльності.

Під час закріплення вивченого матеріалу можна використовувати більші за обсягом кросворди (12-17 слів). Такий вид роботи допоможе перевірити та поглибити набуті на занятті знання.

Ще одним цікавим інтернет-ресурсом є «Learningapps». Використання сервісу безкоштовно, вимагає простої реєстрації. Доступ до готових ресурсів відкритий і для незареєстрованих користувачів. Цей ресурс незамінний під час онлайн навчання, адже його можна використовувати як тренувальні вправи для закріплення нового матеріалу, дати можливість перевірити рівень знань, побачити помилки, виправити та засвоїти матеріал на максимум. Що, як наслідок, сприяє підвищенню мотивації до навчання у здобувачів освіти, зняти напругу, страх припуститися помилки. Найбільш цікавими для підлітків, згідно їх вподобань, виступають вправи – «пазл», «парочки», «знайти слово», «вгадай слово», та особливо «Перший мільйон», адже хто з нас не мріяв по справжньому зіграти в цю інтелектуальну гру. (Гребіник Я.В.:3)

Достатньо простим у використанні, але не менш цікавим ресурсом є Wordwall. Інтерактивні вправи можна відтворювати на будь-якому веб-пристрої, наприклад, комп'ютері, планшеті, телефоні чи інтерактивній дошці. Їх можна використовувати як додаток до інтерактивної вправи або як окрему вправу. Це може бути й створення анаграм, кросворду, сортування за групами, правда чи брехня, вікторини, погоня в лабіринті. В залежності від віку дитини, можна підібрати відповідний шаблон. Крім того, покликання та цей ресурс можна інтегрувати одразу в Google Classroom. Так, для закріплення теми щодо Національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького чи Універсали УЦР, застосовується сортування за групами, де події відповідає декілька фактів. Таким чином, у здобувачів освіти закріплюється уявлення про хронологію подій. Або вправа

діаграма з мітками дозволяє не тільки продемонструвати розташування історичних регіонів України, а студенти самостійно з'єднуючи, виконуючи практично цю вправу, краще запам'ятовують, адже спрацьовує і зорова, і механічні пам'яті. Однак єдиним недоліком є те, що безкоштовний формат використання, передбачає лише всього 5 вправ.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що на сьогоднішній день,

в світовій мережі можна знайти величезну кількість сервісів, інструментів, метою яких є зробити навчання з історії чи будь-якого іншого предмету, цікавим, що спонукає до активної участі в навчальному процесу. В умовах воєнного стану, на мій погляд, саме за таких обставин можливе покращення не тільки рівня знань здобувачів освіти, а й його емоційного стану, налагодження комунікації та атмосфери співпраці під час заняття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коляда І. А. Вивчення історичних особистостей на уроках історії України у 8 класі: впровадження інноваційних підходів: *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. 2021. №82. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/36202> (дата звернення 24.09.2022)
2. Титаренко Н.В. Хмара слів як засіб візуального аналізу текстів в навчальному процесі: *Всеосвіта*: веб-сайт. URL: <https://vseosvita.ua/library/hmara-sliv-ak-zasib-vizualnogo-analizu-tekstiv-v-navchalnomu-procesi-114695.html> (дата звернення 24.09.2022)
3. Власенко Марина. Можливості сервісу Canva для роботи з дітьми під час дистанційної форми навчання: *На Урок*: веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua/post/mozhlyvosti-servisuv-canva-dlya-roboti-z-ditmy-pid-chas-distantsiynno-formi-navchannya> (дата звернення 24.09.2022)
4. Гиренко Н.С. Використання кросвордів на уроках зарубіжної літератури: *Всеосвіта*: веб-сайт. URL: <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-krosvordiv-na-urokah-zarubiznoi-literaturi-135704.html> (дата звернення 24.09.2022)
5. універсальних онлайн-ресурсів для унаочнення навчального матеріалу: *На Урок*: веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua/post/5-universalnih-onlayn-resursiv-dlya-unaochnennya-navchalnogo-materialu> (дата звернення 24.09.2022)
6. Гребіник Я.В. Використання сервісу «Learningapps» в діяльності викладача: *Професійна освіта Сумщини*. 2020. № 1(5). URL: <https://nmcpto.sumy.ua/wp-content/uploads/2021/05/> (дата звернення 24.09.2022)

REFERENCES

1. Koliada I. A. Vyvchennia istorychnykh osobystosti na urokakh istorii Ukrainy u 8 klasi: vprovadzhenntia innovatsiinykh pidkhodiv. [The study of historical personalities in the lessons of the history of Ukraine in the 8th grade: implementation of innovative approaches] *Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov*. 2021. № 82. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/36202> (date of application 09/24/2022) [In Ukrainian].
2. Tytarenko N.V. Khmara sliv yak zasib vizualnoho analizu tekstiv v navchalnomu protsesi. [The word cloud as a method of visual analysis of texts in the educational process] *Vseosvita*: website. URL: <https://vseosvita.ua/library/hmara-sliv-ak-zasib-vizualnogo-analizu-tekstiv-v-navchalnomu-procesi-114695.html> (date of application 09/24/2022) [In Ukrainian].
3. Maryna Vlasenko. Mozhlyvosti servisu Canva dlia roboty z ditmy pid chas dystantsiinoi formy navchannia. [The possibilities of the Canva service for working with children during distance learning] *Na Urok*: website. URL: <https://naurok.com.ua/post/mozhlyvosti-servisuv-canva-dlya-roboti-z-ditmy-pid-chas-distantsiynno-formi-navchannya> (date of application 24.09.2022) [In Ukrainian].
4. Hyrenko N.S. Vykorystannia krosvordiv na urokakh zarubiznoi literatury [The use of crosswords in foreign literature lessons] *Vseosvita*: website. URL: <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-krosvordiv-na-urokah-zarubiznoi-literaturi-135704.html> (date of application 09/24/2022) [In Ukrainian].
5. universalnykh onlain-resursiv dlia unaochnennia navchalnoho materialu [5 universal online resources for visualizing the educational material] *Na Urok*: website. URL: <https://naurok.com.ua/post/5-universalnih-onlayn-resursiv-dlya-unaochnennya-navchalnogo-materialu> (date of application 09/24/2022) [In Ukrainian].
6. Hrebinyk Ya.V. Vykorystannia servisu «Learningapps» v diialnosti vykladacha [Use of the "Learningapps" service in the activity of a teacher] *Vocational education of Sumy region*. 2020. № 1(5). URL: <https://nmcpto.sumy.ua/wp-content/uploads/2021/05/> (date of application 09/24/2022) [In Ukrainian].